

Тема 8. Національна система стандартизації в Україні. [1 с. 5-32]

8.1 Критерії стандартів.

8.2 Правила застосування стандартів.

8.1 Критерії стандартів.

Стандартизація – основа керування якістю. Вона глибоко ввійшла в життя людей. З нею вони постійно зіштовхуються і на виробництві й у побуті. Але дати коротке наукове визначення стандартизації неможливо, тому що вона повинна включати дуже широке коло питань і областей діяльності.

ISO прийняла наступне формулювання:

Стандартизація – це встановлення і застосування правил з метою упорядкування у визначеній області на користь і при участі всіх зацікавлених сторін і, зокрема, для досягнення загальної економії при дотриманні умов експлуатації (використання) і вимог безпеки. Стандартизація ґрунтується на об'єднаних досягненнях науки, техніки і практичного досвіду і визначає основу не тільки сьогодення, але і майбутнього розвитку і повинна здійснюватися нерозривно з прогресом.

Потреба у встановленні і застосуванні правил з'явилася з виникненням людського суспільства. Писемність, літочислення, система рахунка, грошові одиниці, одиниці мір і ваг – це перші кроки стандартизації.

У Єгипті – будівля пірамід, у Вавилоні – вежі, у Венеції – будівля кораблів на потоці були можливі тільки з використанням стандартних блоків, цеглин, деталей.

У Росії при Івані 4 були стандартизовані калібри для ядер до гармат. При Петрі 1 – типи кораблів і корабельне спорядження й озброєння.

Розвиток залізничного транспорту зажадав стандартизації ширини колії, діаметра коліс, висоти зчіпних пристроїв, фарбування вагонів. Але своїх стандартів у Росії не було, тому що не було єдності мір, діяли одночасно аршинна, дюймова і метрична системи мір.

Метрична система мір, як єдина, уведена декретом від 15 вересня 1918 року. Комітет зі стандартизації був створений 15 вересня 1925 року на чолі з В.В. Куйбишевим. За увесь час радянської стандартизації було розроблено понад 25 тисяч ГОСТ (державних загальносоюзних стандартів).

Відповідно до міжнародної термінології стандартизація, здійснювана на рівні однієї держави, є національною. В Україні національна стандартизація ґрунтується на комплексі основних стандартів, розроблених виходячи з вимог «Закону про стандартизацію» прийнятого Верховною Радою 17.05.2001р. №2408-111 нових документів міжнародних і регіональних організацій стандартизації.

Це комплекс, що складається з 10 стандартів, установлює вимоги до національної стандартизації і правила її функціонування.

Положення національної стандартизації застосовується всіма суб'єктами стандартизації і суб'єктами підприємництва незалежно від форми власності і виду діяльності, а також громадськими організаціями.

Ціль стандартизації – установлення положень, що забезпечують відповідність об'єкта стандартизації своєму призначенню безпеки його для життя, здоров'я людей, тварин, рослин, а також майна й охорони навколишнього середовища, що створює умови для раціонального використання усіх видів національних ресурсів, що сприяє усуненню технічних бар'єрів у торгівлі і підвищує конкурентоздатність продукції до рівня розвитку науки, техніки і технологій.

Державна політика в області стандартизації ґрунтується на наступних принципах:

- забезпечення участі фізичних і юридичних осіб у розробці стандартів і можливості вільно вибирати стандарти для виготовлення і постачання продукції, якщо інше не передбачено законодавством;
- відповідність стандартів законодавству;
- відкритості і прозорості процедур розробки і прийняття стандартів;
- адаптації до сучасних досягнень науки, техніки і станові національної економіки;

- пріоритетності прямого прийняття міжнародних і регіональних стандартів;
- дотримання міжнародних і європейських правил і процедур стандартизації;
- участь у міжнародній стандартизації.

ДСТУ 1.1:2001 дає наступне визначення поняття «стандартизація».

Стандартизація – діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних або можливих задач з метою досягнення оптимального ступеня упорядкування і визначеного ступеня відповідності продукції, процесів і послуг їхньому науково-технічному співробітництву.

У цьому визначенні підкреслюється головна суть стандартизації: «установлення положень для загального і багаторазового використання», таким чином, з об'єктів стандартизації відразу виключаються добутки літератури, мистецтва, ювелірні вироби, предмети народного промислу.

Об'єктами стандартизації є стандарти й інша нормована документація.

Стандарт – створений на основі консенсусу і затверджений визнаним органом нормативний документ, що встановлює для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики різного виду діяльності або її результатів і який спрямований на досягнення оптимального ступеня упорядкованості у визначеній області і доступний широкому колу користувачів.

Стандарти повинні ґрунтуватися на досягненнях науки, техніки і практичного досвіду і бути спрямованими на збільшення суспільної вигоди.

Консенсус – загальна згода, що характеризується відсутністю серйозних заперечень по істотних питаннях у більшості зацікавлених сторін яке є процесом прагнення врахувати думки всіх сторін досягти згоди по суперечливих питаннях.

Консенсус не припускає обов'язкової і повної єдності.

В Україні прийняті наступні категорії нормативної документації:

На державному рівні:

1. *національні стандарти – державні стандарти України (ДСТУ) прийняті Держспоживстандартом і доступні для широкого кола користувачів;*
2. *державний класифікатор (ДК)*
 - *для інших рівнів.*

1. *Кодекс сформованої практики (звід правил) - документ, що містить практичні правила або процедури проектування, виготовлення, монтажу, технічного обслуговування, експлуатації обладнання, конструкцій або виробів.*

Кодекс сформованої практики може стати стандартом, частиною стандарту або окремим документом;

2. *Технічні умови – (ТУУ) нормативний документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинні відповідати продукція, призначена для самостійного постачання, виконання процесів або надання послуг замовникові і регулюють відносини між виробником (постачальником) і споживачем (користувачем).*

Технічні умови можуть бути стандартом, частиною стандарту або окремим документом.

3. *Стандарт організації (СОЦ).*

4. *Стандарт наукового, науково-технічного або інженерного суспільства або союзу (СТУ).*

Технічний регламент – нормативно-правовий акт, прийнятий органом державної влади, що встановлює технічні вимоги до продукції, процесам або послугам безпосередньо або через посилання на стандарти або відтворює їхній зміст. Технічний регламент встановлює вимоги до продукції, що підлягає обов'язкової сертифікації, а технічні умови – на іншу продукцію.

Організація робіт зі стандартизації

Центральним органом виконавчої влади в сфері стандартизації є Державний комітет з питань технічного регулювання і споживчої політики Держспоживстандарт.

Центральний орган виконавчої влади в сфері стандартизації організовує, координує і проводить діяльність по розробці, схваленню, прийняттю, переглядові, зміні, поширенню національних стандартів і як національний орган стандартизації представляє Україну в міжнародних і регіональних організаціях по стандартизації.

Структура Держстандарту України

Держстандарт виконує наступні основні функції:

забезпечує реалізацію державної політики в сфері стандартизації;

уживає заходів по гармонізації розроблювальних національних стандартів з відповідними міжнародними (регіональними) стандартами;

бере участь у розробці й узгодженні технічних регламентів і інших нормативно-правових актів з питань стандартизації;

установлює правила розробки, схвалення, прийняття, перегляду, зміни і втрати дії національних стандартів, їхнього позначення, класифікації по видах і інших ознаках, кодування і реєстрації;

приймає віри по виконанню зобов'язань, обумовлених участю в міжнародних (регіональних) організаціях стандартизації;

співробітничує в сфері стандартизації з відповідними органами інших держав;

формує програму робіт зі стандартизації і координує її реалізацію;

приймає рішення по створенню і припиненню діяльності технічних комітетів стандартизації, визначає їхні повноваження і порядок створення;

організує створення і ведення національного фонду нормативних документів і національного центра інформативної міжнародної мережі ISONET WTO;

організує представлення інформаційних послуг з питань стандартизації.

Свою діяльність Держспоживстандарт здійснює через систему органів і служб, і погодить її колегіальними консультативно-дорадчим органом при Кабінеті Міністрів України – Радою стандартизації.

Персональний склад Ради і положення про нього затверджує Кабінет Міністрів України.

Основною метою діяльності ради є налагодження взаємодії між виробниками, споживачами продукції й органами державної влади, узгодження інтересів у сфері стандартизації, сприяння розвитку стандартизації.

Рада формується на паритетних засадах їхніх представників органів виконавчої влади, центрального органа виконавчої влади в сфері стандартизації, суб'єктів господарювання. Національної академії наук України, галузевих академій і відповідних громадських організацій. Діяльність Ради базується на основах відкритості і гласності.

Основною функцією Ради є вивчення, аналіз і розробка пропозицій по удосконаленню діяльності в сфері стандартизації відносно:

створення технічних комітетів стандартизації і визначення напрямків їхньої діяльності;

прийняття міжнародного, регіонального або іншого стандарту як національного стандарту;

проведення експертиз проектів технічних регламентів і інших нормативних документів з питань технічних регламентів і інших нормативних документів з питань технічного регулювання;

програм робіт зі стандартизації.

Рада має право:

одержувати від органів виконавчої влади інформацію і матеріали з питань, що входять у його компетенцію;

залучати в разі потреби у встановленому порядку до роботи в Раді фахівців органів виконавчої влади, науково-дослідних установ і організацій;

вносити пропозиції у відповідні органи виконавчої влади й органи самоврядування з питань, що належать до її ведення.

Держспоживстандарт створює технічні комітети, на які покладаються функції по розробці, розглядові й узгодженню міжнародних (регіональних) і національних стандартів.

Технічні комітети стандартизації (ТК) формуються з урахуванням принципу представництва всіх зацікавлених сторін. До роботи в технічних комітетах стандартизації залучаються на добровільних початках уповноважені представники органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання і їхніх об'єднань науково-технічних і інженерних суспільств (союзів),

суспільств (союзів) споживачів, що відповідають громадських організацій, що ведуть науковці і фахівці.

Організаційне забезпечення діяльності технічних комітетів здійснюють їхні секретаріати.

Положення про технічні комітети затверджує Держспоживстандарт.

Технічні комітети стандартизації не можуть мати на меті одержання прибутку від своєї діяльності.

Іншими суб'єктами, що займаються стандартизацією є:

Центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим і Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання і їхнього об'єднання, що відповідають громадські організації мають право у відповідних сферах діяльності й у рамках повноважень, установлених законом, з обліком своїх господарських і професійних інтересів організовувати і виконувати роботи з стандартизації.

розробляти, схвалювати, приймати, переглядати, змінювати стандарти відповідного рівня і припиняти їхню дію, установлювати правила їхньої розробки, позначення і застосування;

представляти в центральний орган виконавчої влади в сфері стандартизації пропозиції щодо створення технічних комітетів стандартизації і розробки національних стандартів або прийняття як національних стандартів міжнародних (регіональних) або власних стандартів;

представляти Україну у відповідних міжнародних і регіональних спеціалізованих організаціях по стандартизації, виконувати зобов'язання, передбачені відповідними положеннями цих організацій;

створювати і вести інформаційні фонди нормативно-правових актів і нормативних документів для забезпечення своєї діяльності й інформаційного обміну;

видавати і поширювати власні стандарти, документи спеціалізованих міжнародних, регіональних міжнародних, регіональних організацій по стандартизації, членами яких є або з якими співробітничать на підставі положень цих організа-

цій або відповідних договорів, а також делегувати ці повноваження іншим юридичним особам;

інформувати центральний орган виконавчої влади в сфері стандартизації по своїх напрямках.

зацікавлені особи мають право брати участь у сфері стандартизації, розглядати проекти розроблювальних національних стандартів і представляти розроблювачам відповідні пропозиції і зауваження до них.

Міністерство оборони України, з огляду на особливості сфери оборони, визначає порядок стандартів для забезпечення нестатків оборони України відповідно до покладеного на нього функціям.

Стандарти повинні відповідати потребам ринку, сприяти розвитку вільної торгівлі, підвищенню конкурентноздатності вітчизняної продукції і бути викладені таким чином, щоб їх неможливо було використовувати з метою обману споживачів продукції, який стосується стандарт, або віддавати переваги виробникові продукції в залежності від місця її застосування.

Об'єкт стандартизації може бути об'єктом інтелектуальної або промислової власності, якщо розроблювач стандарту у встановленому законодавством порядку одержав дозвіл у власника прав на цей об'єкт.

Національні стандарти розробляються технічними комітетами стандартизації, а у випадку їхньої відсутності – іншими суб'єктами стандартизації, що мають для цього відповідний науково-технічний потенціал.

Для організаційно-методичної однаковості встановлені сім етапів розробки стандартів усіх категорій:

1-й етап – організація розробки НД;

2-й етап – розробка першої редакції проекту;

3-й етап – розробка другої редакції проекту;

4-й етап – розробка остаточної редакції проекту і підготовка справи НД (з огляду на зауваження при узгодженні);

5-й етап – державна експертиза проекту;

6-й етап – прийняття і впровадження в дію;

7-й етап – державна реєстрація і видання НД.

НД розробляється ТК або іншими суб'єктами стандартизації відповідно до основних принципів державної політики в сфері стандартизації.

В обґрунтованих випадках дозволяється перші чотири етапи об'єднати.

Затверджуючи НД, визначають терміни його дії з урахуванням часу, необхідного для підготовки впровадження.

НД вважають впровадженим, якщо встановлених їм положень дотримують у відповідній сфері використання.

Держспоживстандарт і його органи здійснюють державний нагляд за впровадженням і дотриманням стандартів і технічних умов усіма підприємствами, установами й організаціями незалежно від форм власності і видів діяльності, а також громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності на всій території України.

Технічні комітети, а також інші суб'єкти стандартизації повинні систематично, як правило, не рідше одного разу в п'ять років, перевіряти закріплені за ними стандарти для визначення їхнього науково-технічного рівня.

Пропозиції про доповнення і зміну стандартів або їхньому скасуванню і заміні стандартом може вносити тільки організація яка затвердила його.

Інформація про зміни, текст змін національних стандартів публікуються в офіційному виданні центрального органа виконавчої влади в сфері стандартизації не пізніше, ніж за 90 днів до терміну вступу їх у силу.

Держспоживстандарт утворить інформаційні фонди і забезпечує споживачів інформацією про:

- ДСТУ, міждержавних, міжнародних, регіональних і національних стандартах інших країн;
- Державних класифікаторах техніко-економічної і соціальної інформації;
- Сертифікатах, виданих або визнаних у встановленому порядку;
- Технічних комітетах;
- Органах по сертифікації;

- Испитових лабораторіях (центрах);
- Характеристиках і властивостях матеріалів і речей;

Держспоживстандарт є розпорядником майнових прав відносно ДСТУ, а інший НД – підприємство або орган, що затвердили ці нормативні документи.

Держспоживстандарт представляє інтереси України в міжнародних організаціях по стандартизації.

Структура органів і служб стандартизації в Україні представлена на схемі.

8.2 Правила застосування стандартів.

Відповідно до основного принципу міжнародної стандартизації стандарти застосовуються на добровільній основі, якщо інше не встановлене законодавством. Застосування стандартів або їхніх окремих положень стає обов'язковим:

для всіх суб'єктів господарювання, якщо це передбачено в технічних регламентах або інших нормативно-правових актах;

для учасників узгодження (контрактові) щодо розробки, виготовлення або постачання продукції, якщо в ньому є посилання на визначені стандарти;

для виробника або постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції визначеним стандартам або застосував позначення цих стандартів у її маркіруванні;

для виробника або постачальника, якщо його продукція сертифікована щодо витримування вимог стандартів.

Міжнародні (регіональні) стандарти і стандарти інших країн, якщо їхньої вимоги не суперечать законодавству України, можуть бути застосовані в Україні у встановленому порядку шляхом посилань на них у національних і інших стандартах.

Стандарти, застосовувані в період виготовлення продукції, повинні зберігатися у виробника протягом 10 років після випуску останнього виробу даного виду продукції.

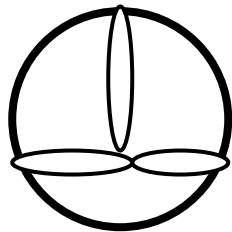
Технічні регламенти й інші нормативно-правові акти встановлюють обов'язкові вимоги відносно:

1. захисту життя, здоров'я і майна людини;
2. захисту тварин, рослин;
3. захисту навколишнього середовища;
4. безпека продукції, процесів і послуг;
5. попереджати введенню в оману щодо призначення і безпеки продукції; усунення погрози національній безпеці.

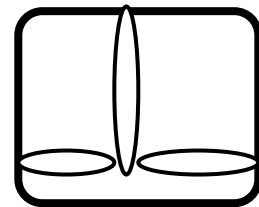
Державне спостереження за застосуванням вимог технічних регламентів або інших нормативно-правових актів здійснюється Держспоживстандарт і його органами в порядку, установленому законодавством.

Особи, винні в порушенні законодавства в сфері стандартизації, несуть відповідальність відповідно до законів України.

Держспоживстандарт затверджений національний знак відповідності продукції національним стандартам – знак, що свідчить відповідність позначеної їм продукції усім вимогам стандартів, що поширюються на цю продукцію.

Обов'язкова сертифікація

Необов'язкова сертифікація

Класифікація і кодування

Ріст і розвиток виробництва вимагають збору і переробки величезних потоків інформації для обліку й оперативного керування. Справитися з такою задачею можливо тільки шляхом використання ЕОМ в автоматизованих системах керування (АСУ). Повинна бути створена державна автоматизована система збору й обробки інформації.

Але функціонування її можливе лише при наявності у всіх галузях.